

19.09.2007

## **Antrag "Türkiye'deki İl#su Baraj# için Hermes-Teminat# olmas#n"**

Almanya Federal Meclisi

16. seçim dönemi

Bask# No: 16/2626

### **Öneri**

**Milletvekilleri Dr. Reinhard Loske, Ute Koczy, Thilo Hoppe, Marieluise Beck (Bremen), Matthias Berninger, Alexander Bonde, Hans-Josef Fell, Bärbel Höhn, Kerstin Müller (Köln), Winfried Nachtwei, Claudia Roth (Augsburg), Rainer Steenblock, Jürgen Trittin ve BÜNDNIS 90/YE##LLER Parti grubu**

### **Türkiye'deki İl#su Baraj# için Hermes-Teminat# olmas#n**

Federal Meclis karar vermeli:

Alman Federal Meclisi Federal Hükümet'ten a##a##daki taleplerde bulunur:

Büyük su santralleri için Hermes teminat# yalnızca Dünya Baraj Komisyonu (WCD)'nin önerileri ve standartlar# yerine getirilirse uygulanmal#dır.

Bu ön #artlar#n İl#su baraj#nda yerine getirilmedi#inden hareketle; özellikle:

- bölgede yetersiz yerleşim de##imi planlar#
- do#a dengesi ve biyolojik çe#itlilik üzerinde hesaplanamayacak sonuçlar
- s#n#rda# devletlerle beklenen su anla#mazlıklar#
- enerji temininde elde bulunan seçeneklerin tüketilmemi# olmas#

ve de benzersiz kültür abidesi Hasankeyfi tehdit eden tahribat, İl#su baraj# in#aat#na kat#lan firmalara Hermes teminat# uygulanmamas#n# gerektiriyor.

Berlin, 19 Eylül 2006

**Renate Künast, Firtz Kuhn ve parti grubu**

### **Nedenleri**

İl#su baraj# F#rat ve Dicle nehirleri etraf#nda düzinelerce baraj duvar#n# kapsayan Güneydo#u Anadolu Projesi (GAP) #n parças#dır. Bu sayede Ankara'daki hükümet bölgeyi sulamak ve enerji teminini geli#tirmek istiyor. Yalnızca 1200 megawatt'l#k baraj İl#sunun maliyeti 1,2 milyar Avro'nun üstündedir, GAP genel projesi 32 milyar Amerikan dolar# olarak hesaplanmaktadır. İl#su baraj# yap#m#nda di#er pek çok #sviçre ve bir Avusturya firmas#n#n yan# s#ra Alman ZÜBLIN AG firmas# da konsorsiyuma kat#lmak istemektedir. Firma bu nedenle Federal Hükümet'e 100 milyon Avro'nun üzerinde Hermes teminat# ba#vurusunda bulunmu#tur.

İlk olarak 1997 yılında bu barajın yapımına ilişkin başvuru yapıldı, 2001 yılında bazı konsorsiyum ortaklarının ve sonunda ana finansörün, sosyal ve ekolojik nedenleri gerekçe göstererek projeden geri çekilmesiyle başvuru iptal edildi. 2005 sonunda İsu barajının yapımı için yeni bir Çevresel Etki Değerlendirme raporu ve yeni bir yerleşim planı sunuldu. Haziran 2006'da bu belgeleri tamamlayıcı bilgiler sunuldu. Konsorsiyum, bu belgelerin eleştirilen noktaları gidereceğini düşünüyordu.

### **Yetersiz yerleşim planları ve sosyal çatışma potansiyeli**

Güneydoğu Anadolu projesinin imdiye dek yarısından az bir kısmı gerçekleştirildiği halde sonuçları, bundan etkilenenler için dramatik: Yüzbinlerce insan köylerini ve şehirlerini terketmek zorunda kaldı ve bunlardan büyük bir kısmına hiç tazminat ödenmedi veya yetersiz ödendi.

İsu Barajı için 2005 sonunda sunulan yeni yerleşim planında, yaklaşık alt yapıları tamamen ya da kısmen kaybederek bundan etkilenecek 55 000 insan söz konusu. Bunlardan büyük bir kısmı Batman ya da Diyarbakır şehirlerine taşınacak. Türkiye'nin güneydoğusundaki şehirler kırsal bölgelerden sürülmelerden ötürü – baraj yapımı veya iddet içeren anlaşmazlıklardan ötürü – zaten aşırı büyüme durumunda. Son yıllarda Diyarbakır'ın nüfusu 250 000'den bir milyonu çok üzerine çıkmıştır. Taşınan bölgelerde işsizlik oranı % 70 dir.

Yerli halkın Kürtlerin yaşadığı bölgede varolan mahzurlu insan hakları durumundan ötürü, yeni yerleşim özellikli bir anlaşmazlık potansiyeli barındırmaktadır. Son yıllarda Kürtlere sürgün ve bastırma yoluyla uygulanan kültürel köksüzlük artmıştır. Bu bilgiler ışığında imdiye kadar gerek yerli halkın ve gerekse Kürt yerel makamların söz edilir derecede planlamaya dahil edilmesi problemlidir. Halk proje üzerine yeterli şekilde bilgilendirilmemiştir, danışma ise olmamıştır. Konsorsiyum yalnızca nüfusun yaklaşık %70 üzerine bir kamuoyu yoklaması yapmıştır.

### **Komşu devletlerle su anlaşmazlığı tehdidi**

İsu Barajı Dicle nehri üzerinde Irak sınırından 65 km. mesafede 313 km<sup>2</sup> alanda su toplayacaktır. 10 milyar m<sup>3</sup> su toplama kapasitesi göz önüne alındığında Dicle nehrinin Suriye ve Irak'a doğru akması aylarca kesintiye uğraması tehlikesi bulunmaktadır. Bu yüzden çok büyük çevre sorunları oluşabilir ve zaten birçok anlaşmazlıkların bulunduğu bölgede gerilimi artırabilir. Dicle Fırat'la birlikte uzun zamandan beri Orta Doğu'nun en önemli tahıl deposu olarak kabul edilen bir bölgeyi beslemektedir. Nehirler hem Suriye ve hem de Irak için tarım, içme suyu temini ve kısmi elektrik temini alanlarında muazzam öneme sahiptirler.

Güneydoğu Anadolu projesi GAP'ın barajlarından ötürü geçmişte zaten Türkiye'nin komşularına su salmasının azaltılması ve suyun kirletilmesi söz konusu olmuştur. Bu şekilde Türk hükümeti baraj projesini politik amaç olarak kullanıyor. Türkiye 1991 yılındaki birinci körfaz savaşı sırasında Irak'a su salmasının azaltılması. Türkiye'nin gelecekte de Fırat ve Dicle'nin su akışı yoğunluğu üzerinde gittikçe artan kontrolünü Suriye ve Irak'a karşı politik taleplerini gerçekleştirme için kullanmasından endişe duyulabilir. Dünya Bankası daha 1984'te, dış politik anlaşmazlıklar yaratma potansiyeli yüzünden Güneydoğu Anadolu projesine katılmayı reddetmişti.

Uluslararası görüşmelerde artan bir şekilde, sınır aşan sularla ilgili projelerde üstteki ve alttaki kullanıcılar arasında fikir alışverişini artırmanın, uyumlu su idaresi eğilimi kendini kabul ettiriyor. Bu eğilim özellikle Dünya Baraj Komisyonu'nun 2000 yılındaki önerilerinde, AB- su çerçeve talimatında, sınır aşan çevre dayanıklılık testi üzerine Espoo-Anlaşmasında ve uluslararası su anlaşmalarında gemi yüzdürme sözleşmelerinin kullanılması üzerine BM-Anlaşmasında ifade bulmuştur. Bundan başka bu eğilim, BM-Anlaşması'nın imzalamamasına rağmen Türkiye'nin de başlıca olduğu halkların anlaşmazlık hakkı olarak geçerlidir.

Türk hükümeti AB'ye girme perspektifi ile AB hukukuna göre davranmalı ve dolayısıyla AB-su talimatı

ve Espoo-Anlamas#n# da gerçekte#tirmelidir. Ayr#ca AB üye ülkelerden, kom#u ülkeleri ile varolan bütün çat##malar# çözmelerini beklemektedir. Buna ra#men Türkiye bildi#imiz kadar#yla Suriye ve Irak ile l#su baraj# ya da bütün GAP projesi üzerine ne siyasi düzeyde bir isti#arede bulundu, ne Dicle nehrinin kullan#m#na dair bir devletler hukuku anla#mas# imzaland#.

### **E#siz Hasankeyf kültür an#t#n#n tahribat# tehlikesi**

l#su Baraj#, Kürt vilayeti Batman'a ba#l# ve insan medeniyetinin eski yerle#imlerinden biri olarak kabul gören tarihi kültür an#t# Hasankeyf kentini tehdit alt#nda b#rakmaktadır. K#smeren kayay# yontarak olu#turulan kent, Asur, Hristiyan, #slam ve Kürt kültürünün Türkiye'deki kalesiydi. Arkeologlar, Ortaça#da yap#lan bu #slami yap# dizisinin Anadolu'da bu yo#unlukta bir e#i daha olmad###n# ifade ediyorlar.

Baraj yap#m#yla birlikte Hasankeyf kenti su alt#nda kalacaktır. l#su konsorsiyumu uluslararası protestoya tepki olarak tarihi yap#tlar#n baraj#n üst taraf#nda kurulacak bir "arkeoloji park#na" ta##nmas#n# ve burada yeniden dikilmelerini önerdi. Fakat bu bir taraftan yap#lar#n hassas dokusu ve kullan#lan ba#lay#c# maddelerden ötürü nerdeyse mümkün olmamakta, di#er taraftan ise yapay bir park e#siz bir do#a an#t#n#n yerini tutamamaktadır. Ayr#ca, bölgedeki daha çok Kürt nüfusu için Kürt kimliklerinin bir parças# ve tarihi de su alt#nda kalarak yok edilmi# olacaktır#.

"Hasankeyfi kurtar#n" giri#iminin Avrupa #nsan Haklar# Mahkemesi'ne yapt### ba#vurusu kabul edilmi#tir. Böylece daha karar verilmeden de, Avrupa #nsan Haklar# Mahkemesi'nin proje ko#ullar#n# çok önemsedii#i ortadadır#.

### **Enerji teminat# için ekonomik seçenekler**

Türkiye'nin bölgede daha iyi bir enerji tedarikini sa#lamak gibi kalk#nma çabalar#, temelde olumlu görülmektedir. l#su Baraj# projesi ise elektrik enerjisini çok yüksek maliyet kar##l###nda üretmektedir. Türk iletim sisteminin modernle#tirilmesi ve tüketiciye yönelik etkinlik art#r#c# önlemler buna alternatif te#kil edebilirler. Bu tedbirler al#nmad### sürece l#su Baraj#n#n üretti#i enerjinin büyük ço#unlu#u da bo#una harcanacaktır. Türkiye'de elektrik hatlar#ndaki enerji kayb# %21 kadardır. OECD ortalamas#na göre elektri#in %10'u hatal# hatlardan ötürü kaybolmaktadır. Enerji etkinli#ini art#r#c# önlemler al#narak büyük bir ek enerji potansiyelinden faydalan#labilir.

Enerji üretiminde de özellikle bu bölge için ba#ta rüzgar enerjisi, solartermik santraller, biyoenerji tesisleri v.d. gibi fevkalade uygun ekolojik seçenekler bulunmaktadır. Bunlar bugün bile maliyeti uygun ve planlanan baraj projesinden daha önce faydalanabilecek seçeneklerdir. Üretime ba#lad### zaman Türkiye'nin enerji gereksiniminin ancak %3'ünü kar##layabilecek l#su Baraj#'n#n Türkiye'de daha iyi bir enerji tedarikine ne derecede katkı sa#layaca## #üpheli oldu#u ve Türkiye'nin devlet borçlanması#n#n yüksekli#i göz önünde bulunduruldu#unda projenin ekonomik aç#dan ne derecede karlı# olaca###n#n tekrar incelenmesi uygun görülmektedir.

### **Teminat için gerekli ulusal ve uluslararası standartlar#n yerine getirilmemesi**

Konsorsiyum, projeyi ancak uluslararası standartlar#n yerine getirilmesi #art#yla gerçekte#tirece#ine dair söz vermi# bulunmaktadır#. Almanya Federal Hükümeti ise OECD'nin ihracat kredisi ajanslar# için ç#kard### çevre talimatlar#na (Common Approaches) göre uluslararası standartlara uymak zorundadır#. Uluslararası uzmanlar taraf#ndan haz#rlanan bir çok de#erlendirme raporu projenin bu standartlar# halen yerine getirmedii#ini kan#tlamaktadır#. Bunun d###nda Federal Hükümet kendi çevre talimatlar# ile birlikte barajlar için teminat sa#larken Dünya Baraj Komisyonu (WCD) standartlar#n# dikkate alma taahhütünde bulunmaktadır#. Proje bu standartlar# da kesinlikle yerine getirmemektedir.

### **Federal Hükümet'in inand#r#c#l### ve ciddiyeti sorgulanmaktadır**

Ekolojik ve sosyal açıdan üpheli projelere teminat verilmesi, teminat alan ülkelerde olumsuz etki yaratmakta ve Almanya'da da toplum tarafından kabul görmemektedir. İşletmeler özellikle, bir ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunacak hizmet, ürün ve yöntemleri sundukları takdirde rekabet güçlerini sağlamlaştıracak ve artıracaklardır. İtalya baraj projesine olan katkılarımda ise bu sözkonusu değildir. Ayrıca Federal Hükümet, gerek kamuoyunun geniş kesimlerinde, gerek uluslararası çerçevede hükümetler tarafından yeterince bilinen sorunlardan ötürü, projeye Hermes teminatı sağlayarak OECD içerisindeki ihracat kredisi ajanslarına yönelik reform sürecini aksamaya uğratmış ve çevre ve sosyal standartlar konusunda yürütülen müzakerelerde ciddi bir ortak olduğuna dair mevcut itibarını sarsmış olacaktır.

Projenin planlandığı gibi gerçekleştirilmesi durumunda sözkonusu ciddi sorunlar ve uluslararası standartların açığı görüldüğü gibi yerine getirilmemesi gerçeğinde Federal Hükümet, teminat verme talebini reddetmek zorundadır. Teminatın belli şartlara bağlı olarak verilmesi de proje sonuçlarının çok ağır olacağı göz önünde bulundurularak kesinlikle ihtimal dışı bırakılmadığıdır.